

Las ruaas de Celas

Lo topònim de Celas es atestat coma *cellae cuneenses* ental 981; ental 1370 pareis coma *Cellarum-Cellis*. Lo nom semelitaria navisar las premièras glèisas cristianas (sec. IX-X) abo un vesin local (cela) per l'ermita-gardian, normalament benedictin. Totun es decò possible pensar a una segonda etimologia qu'arsòna lhi locals frescs e enterrats adobrats per la conservacion di fromatges.

Lo Chastelar / Lou Tsaslar

Lo topònim d'la ruua que se tròba a 1449 m ven da l'occitan *chastèl*, dal tard latin *castellum*, fortificacion, per sa posicion segura e defendibla.

La ruua garda una casa da la granda façada a vela chamaa da lhi abitants de Celas *lou chastel*. Es estaa una des ruaas d'origina de nombrós anchoiers; quarqu'un fai encara encuei aqueste mestier e a encara aici la casa. Un de lhi anchoiers pus coneissuts a Chastelar era extranomat *Lou Sciai*. La Chapèla d'la ruua es dediaa a Sant'Ana, celebraa la darrièra diamenja d'la Madalena abo la Baia, una festa populara antica liaa a arcaïcs rituals propiciatòris.

La Granja / La Grandza

La paraula granja, dal tard latin *granica*, granier, al principi era reservaaa a d'edificis rurals e a de magazins bastits sus lhi terrens d'una abadia benedictina. Après comença a indicar de chabòts en mons abo un pichòt estable per las bestias, descòst dal centre abitat e adobrats per viure l'istaa e coma fenièra l'uvern.

Se tròba a 1387 m d'autessa, e es la soleta ruua sensa glèisa; d'istaa vivien aici mec de familhas Martini, originarias, probabil, de Chastelmanh, ente aqueste nom es ben present. Un terren aici dapè avia provocat ental 1400 una ruza entre lhi abitants de Celas e aquelhi de Chastelmanh, qu'a pas enca' trobat una solucion: una sentença del Marqués de Saluces declarava de fach que lhi abitants de Celas polien portar en pastura lors bestias ental terren, mas devien pagar tuchi lhi ans un tribut a lhi abitants de Chastelmanh.

Era originari d'aquesta ruua Giacomo Martini, dich lo Caporal, un de lhi anchoiers mai realizats, arribat a aver ben sieis dependents.

Lo Truc

En occitan *truc* vòl dir colina, elevacion arionda, e poleria indicar lo territòri ente es naissua la ruua, a 1334 m d'autessa.

L'An solelh

Lo topònim occitan *al/an solelh* ven da sa bòna posicion, a l'adrech del solelh, a 1278 m d'autessa.

En la ruua se tròba una pichòta glèisa titolaa a Sant Peire en Vincols ente per cent ans s'es pas porgut dir messa, fins qu'ental 2006 es estaa mai consacraa, per una ruza entre lo prevòst e lo massier sus

la gestion econòmica. Sal viòl dich decò “la via di bòscs”, que pòrta a Lotol d’Sant Damian, se tròba una chapèla privaa, facha bastir da la familha Girardo e dedicaa a Sant Jaco.

La ruua a nombrós pilons, coma lo Marcassa, lo Sant Jaco e aquel de Vital, familha d’la ruua Truc, ente es escrich lo nom *Partiti Michele – Flebotomo*, que curava lhi malates sanhant-lhi. Enti arquivis d’la comuna se tròben sovent sias firmas, que testimònien qu’avíen assistut a tanti acuchaments. La ruua garda un fresc de Jòrs Boneto da Paisana e una casa decora a abo colonas ariondas.

Ental 1700 a l’Ansolelh vivia una familha de nodaris, lhi Gianti, e ental 1800 lo nodari Ferreri, qu’avíen l’estudi decò a Draonier. Dapè a la ruua lhi son enca’ lhi rests des cavas de sabla ente prenien lo material per far la mauta per las construccions.

La glèisa / La Gleidza

Lo topònim ven da la posicion centrala d’la ruua, a 1270 m d’autessa; en mai que centre religiós, jà ental passat aici se fasièn lhi comercis, lhi avia un òste e l’escòla; encuei se tròba aici lo Palais Comunal.

La glèisa parroquiala, titolaa a Sant Joan lo Baptista, es estaa mai bastia ental 1724 si rests d’aquela romanica, qu’a mantengut mec lo cloquier. La glèisa garda lo preciós poliptic d’Hans Clemer del 1496.

La principala escòla del país se trobava aici; tres escòlas sussidiaas eren presents en las ruaas mai luenhas dal cap luèc, L’Ugulho, Lo Suelh e Las Combas.

Ental 1600 era activa aici la Confraternita d’Sant Ròc, per contrastar l’eresia de lhi ugonòts que s’eslarjava en la valada. La chapèla d’Sant Ròc, ente encuei se tròba lo Musèu di Mestiers Itinerants, gardava una tela de Jean Claret, encuei ental Musèu d’Art Sacra d’Acelh, que rapresenta la Madòna abo lo Bambin, Sant Ròc e Sant Matè e lhi confraires. La Confraternita avia a Celas de terrens e palais, coma una des construccions pus anticas d’la ruua, jà citaa da Manuel di San Giovanni, que garda en façada un tòc de fresc del pintre Jean Baleison (autor del fresc de l’absida en la Chapèla de Sant Bastian que se tròba vers lo Clòt) e una Madòna del principi del ‘500.

Eren originaris d’aquesta ruua lhi Ferraris, governators del feud de Celas, rebut dai Savòia ental 1700.

Lo Pasquier

Lo topònim s’adòbra per indicar la part pus auta d’la ruua, sovent consideraa cap luèc: ven dal latin *pascum – pascherium*, prats publics per pasturar o adobrats per lo merchat des bestias.

Ent’aquesta ruua, plaçaa a 1195 m, se tròba una chapèla dediaa a la Nativitat d’la Vierge Maria; s’la façada d’una casa privaa es visible un fresc de Jòrs Boneto da Paisana, pintre itinerant de l’Uech Cents.

Las maisons en la part bassa d’la ruua son ben anticas; un bòts eren visiblas de façadas a vela e un pilon abo un ex voto en bòsc del 1840, encuei desapareissuts.

Un bòt aici se trobaven un òste e una botega d'alimentars e tabacs.

La Bassura

La ruua se tròba a 1072 m d'autessa, e pren lo nom da la posicion, la pus bassa de totas las ruaas d'la comuna. Entre las pus grandas e anticas de Celas, era dividua en quatre grops de casas: lo serret, la part centrala; la gleisa/cheiza, abo la chapèla; lhi rics – belèu abitaas da benestants - e lo Mattalia, per la familha que vivia aici.

Lhi premièrs grops de casas de Celas serien estats pròpi aquelhi d'la Bassura, coma testimòni de documents del cadastre del 1600, ente se tròben de proprietats, encuei pus presentas, dichas "Ruata de Casis e dei Bergeris".

La via comunala d'Celas ental 1952 arribava mec fins a la Bassura; serè finia quaque an d'après truchant decò las ruaas pus autas. Drant da la Bassura se poilia anar a la vesina comuna d'Arma da la via dicha di Tzampbouràs/Champ boràs, per las nombrosas plantas de boràs, varietat locala de pom ravè. A La Bassura se tròba una maison dicha la "casa del cònsol", abo frescs e vòutas pintaas, dicha parelh perquè lo proprietari, d'la familha Reineri, auria agut un encharge important en França. La chapèla d'la ruua es titolaa ai Sants Vital e Chafrè.

Lo Clòt / Lou Quiòt

Lo topònim occitan clòt, que ven da l'indo-europèu ren atestat *klot*, es ben comun en las valadas en relacion a de grands territòris en plan o pasturas.

La ruua, a 1306 m, es estaa bastia da marguiers e pastres que l'uvern laissaven l'arp del Tibert.

Se tròba aici una chapèla dediaa a Sant Michel, e s'la via per ruua la Glèisa una altra dediaa a Sant Bastian, abo de frescs del Baleison del 1484 e un original cicle abo las penas de l'Enfern, la Gerusalem celesta e la teoria des virtuts.

Lo Serre / Lou Serri

Lo topònim ven dal prelatin *serre*, "aut, sobeiran", per indicar una ruua bastia sus de prats en posicion auta, segura e a l'adrech.

La ruua, a 1297 m d'autessa, era popolaa da marguiers; se tròba aici una ròcha que mostrava lo percors des tropèls vers lo Tibert, ente un bòt se marcava lo jorn que s'enmontanhava.

La Ruua

Lo topònim d'la borjaa a 1310 m d'autessa, vòl dir qu'era "la ruua" pus importanta, consideraa cap luèc, lo centre principal del Clòt.

Se tròba aici una fenièra bastia abo fusts enchastrats a la manierà del *blockbau*, tipica di país nòrdics, ben rara en aquesta valada.

L'Anbornèt Sotan

Lo topònim d'la ruua, plaçaa a 1092 m d'autessa, poleria venir dal latin *alburnum*, e indicar un pòst ente creissen lhi amborns, *laburnum alpinum*. Totun poleria decò venir dal latin *albus*, blanc, per lo color clar di terrens.

Se tròba aici una glèisa dediaa a la Madòna del Carmen.

L'Ambornèt Sobeiran

Lo topònim poleria venir dal latin *alburnum*, e indicar un pòst ente creissen lhi amborns, *laburnum alpinum*. Se tròba a 1148 m d'autessa.

L'Ugo Sobeiran / L'Ugulho Sobeiran

Lo topònim poleria venir da la presença d'familhas chamaas Ugo, nom ben present en valada; totun en occitan *ugo* es l'aucèl d'la nuech, en referiment a un pòst isolat, abitat mec da bestias d'la nuech. Una terça propòsta arsonaria la divinitat pagana di bòscs Lug, perquè la ruua poleria èsser naissua ent'un bòsc sacre.

La ruua, plaçaa a 1357 m d'autessa e ben descòst dal cap luèc, avia una escòla sussidiaa. Son presents aici de frescs de Jòrs Boneto da Paisana.

Nombrós abitants d'Ugo eren cibriers actius en las Langas, benlèu perquè eren dapè a l'Albaret, ente aquel mestier era ben praticat.

L'Ugo Sotan / L'Ugulho Sotan

Lo topònim poleria venir da la presença d'familhas chamaas Ugo, nom ben present en valada; totun en occitan *ugo* es l'aucèl d'la nuech, en referiment a un pòst isolat, abitat mec da bestias d'la nuech. Una terça propòsta arsonaria la divinitat pagana di bòscs Lug, perquè la ruua poleria èsser naissua ent'un bòsc sacre, a 1363 m d'autessa.

La Chapèla d'la ruua es intitolaa a Sant Bernard.

Las Combas / Les Coumbes

Lo topònim ven da la raïtz celtica ren atestaa *kumba*, valon ben fong.

Se tròben aici lhi rests d'un vielh bataor per lo charbo, un potz per naisser, dich *Nais dal charbou*, e cinq mulins (un bastit dedins una barma)jà senhalats en la relacion del Brandizzo ental 1750. Lhi avia decò un canal per l'irrigacion.

Son ben enteressants dui palais abo façadas a vela ornaas da monòforas; en la ruua, plaçaa a 1064 m, son enca' presents de frescs de Jòrs Boneto.

La Chapèla d'la ruua es intitolaa a Sant Martin. Se trobava aici decò una des quatre escòlas del país.

La Sanha

Lo topònim ven dal tard latin *sagna*, abo lo sens de pòst umid e mòl, plen de ranchans d'aiga.

La ruua, plaçaa a 1096 m d'autessa e colegaa a l'Albaret da una vielha via, avia una gabèla per lhi dakis.

En la part d'la Sanha dicha roera, après lo beal al confin abo l'Albaret, se trobaven d'utins e abo aquesta uva se fasia la Piqueta, un vin local ben brusc, pas tròp bòn.

Lo Suelh Sobeiran / Lou Suve Soubeiran

Lo topònim poleria venir dal latin *sollium*, per indicar que sal territòri existion de dakis feudals. Totun poleria decò venir da l'occitan *suelh* que vòl dir lindal, per la posicion d'la ruua, o en sens d'ajectiu, sueli, per siei prats en plan.

Se tròba a 1435 m d'autessa e garda una chapèla dediaa a Sant Manh. La legenda conta que lo sant, soldat d'la Legion Tebea perseguitat per sa conversion al Cristianesim, avertisse cerchat d'estremar-se al Suve, mas lhi abitants de Celas l'avien mandat via. Alora era escapat a Chastelmanh, ente era estat martirizat. Per punir lhi abitants d'Celas, Sant Manh avia ordinat que porteisson decò lor la crotz tuchi lhi bòts qu'avaven a venerar-lo a Chastelmanh. Enca' encuei, lhi abitants de Celas tuchi lhi ans lo 19 d'avost monten en romeatge a pe fins a Chastelmanh e se fermen sal còl des Crotzetes, en vista del Santuari, per realizar e plantar una pichòta crotz d'bòsc, decora 'bo flors e erbas trobaas sal chamin.

La ruua es formaa da dui grops de casas: lhi Blancs, dal nom Bianco aici ben present, e lhi Beloncs, lhi Belloni. Aici se trobava una escòla sussidiaa, facha realizar da un benefactor: l'ensenhair era lo prevòst Don Giuseppe Aimar qu'era estipendiat da lhi abitants d'la ruua, qu'avien lo privilegi d'una arditat de 100 liras laissat da un de la familha Bianco.

Lo Suelh Sotan / Lou Suve Soutan

Lo topònim poleria venir dal latin *sollium*, per indicar que sal territòri existion de dakis feudals. Totun poleria decò venir da l'occitan *suelh* que vòl dir lindal, per la posicion d'la ruua, o en sens d'ajectiu, sueli, per siei prats en plan. La chapèla d'la ruua es dediaa a Sant Bernard.

Per lhi abitants del Suve Sotan, arribar a la Glèisa era da mal, perquè chalia montar fins al Plan d'la Còla e baissar mai lo valon. Pr'aquò per chatar da minjar se baissava a Ruua Garin, en la comuna d'Sant Damian. Enca' encuei lo Suve, a 1229 m d'autessa, es una des ruaas pus isolaas d'la comuna, la darrièra ente abien fach la via.

Lo Riu / Lou Riou

Lo topònim, dal latin *rivus*, se dèu a la presença d'un pichòt riu o canal; la ruua se tròba a 1065 m.

Es enca' visibla la cava d'ente se prenia la chaucina e la fornasa adobraa per lo produch finit.

A Riu se tròben enca' casas anticas abo passatges cubèrts, monòforas e colonas ariondas.